

Õiglase kaubanduse- teemaline kakaotöötuba

VANUSEASTE III kooliaste / gümnaasium

OSALEJATE ARV 15–36

TUNNI PIKKUS Kokku: 75–90 minutit:

I osa. Tarneahela mäng: 20–25 minutit

II osa. Lühiviktoriin: 5–10 minutit

III osa. Rollimäng ja õiglase kaubanduse esitlus: 50–60 minutit

Vajadusvõib I või II osa välja jätta.

NB! Rollimängu osas on hea mõte tegutseda kahekesi ja paluda abiliseks kolleeg või üks õpilastest.

AINELÕIMING

III kooliaste

- Ühiskonnaõpetus, 9. klass (ärisektori toimimine)

Gümnaasium

- Geograafia III (loodusvarade majandamine ja keskkonna-probleemid)
- Ühiskonnaõpetus I ja II (majanduse toimimine)
- Valikained: majandusõpetus, "Globaliseeruv maailm"

**SEOS RIIKLIKES
AINEKAVADES
NIMETATUD
ÕPITULEMUSTE
SAAVUTAMISEGA**

Tegevused arendavad õpilaste teadmisi tarneahelatest, üleilmastumisest, sotsiaalsest ja majanduslikust ebavõrdsusest, pakkudes läbi praktilise kogemuse paremat arusaama õiglase kaubanduse (Fairtrade International'i) sertifitseerimissüsteemi toimimisest. Eesmärk on õpilastes arendada kriitilist mõtlemist ning julgustada neid uurima rahvusvahelise kaubanduse eetilisi aspekte ja nende mõju erinevatele osapooltele.

ÕPITULEMUSED

Õpilane:

- mõistab globaalse tarneahela toimimist – saab aru, kuidas šokolaaditootmine algab kakaoubade kasvatamisest ja liigub läbi mitme vaheastme lõpptarbijani;
- tunneb ära majandusliku ebavõrdsuse põhjused ja tagajärjed – mõistab, kuidas kakaokasvatajate sissetulekud ja töötingimused on seotud maailmaturu hindade ja suurettevõtete domineerimisega;
- saab aru õiglase kaubanduse põhimõtetest – oskab selgitada, kuidas Fairtrade ja muud sertifitseerimissüsteemid aitavad parandada talunike sissetulekuid ja elutingimusi.

KESTLIKU ARENGU EESMÄRGID

MAAILMAKODANIKU PÄDEVUSED

Sotsiaalne õiglus ja kliimaõiglus: keskendutakse inimõiguste ja kliimaõigluse mõistmisele ning ebavõrdsuse vähendamisele rahvusvahelises kaubanduses.

Süsteemne mõtlemine: analüüsitakse globaalseid probleeme tervikpildis, sealhulgas tarneahelate, sotsiaalse ja majandusliku ebavõrdsuse ning kliimamuutuste seoseid.

Kriitiline ja loov mõtlemine: töötoas võetakse kriitiline lähenemine rahvusvahelise kaubanduse eetilistele aspektidele ja otsitakse ühiselt globaalsetele probleemidele lahendusi.

Eetiliselt vastutustundlik käitumine: arendatakse vastutustunnet ja optimismi kestlikuma maailma kujundamisel ning arutatakse igaühe võimalust aktiivselt sellesse panustada.

MEETODID

Grupitöö
Lühiloeng
Arutelu

VAHENDID TEGEVUSE LÄBIVIIMISEKS

Tarneahela mäng:
5 x prinditud [fotomaterjal](#) (1 igale grupile) VÕI 5 x [prinditud töölehte](#) (1 igale grupile; Lisa 1) VÕI [Fotod slaididel](#)

Rollimäng:

- 5 x [ümbrikut külade materjalidega](#) (vt allolev tabel)
- 1 x [prinditud müügitulu arvestamise tabel](#) (Lisa 4)
- 1 x [kakaouba võrdlemiseks](#) (Lisa 2)
- Ca 40 x A4 paberit (taaskasutatud)
- Stopper või kell ajamõõtmiseks
- Maiustamiseks Fairtrade'i märgisega šokolaadi, nt Tony's Chocolonely või mõni muu hea hinnanguga šokolaad [siin edetabelis](#)

Külade materjalid 5-liikmeliste gruppide puhul*:

Madina (ÕK)	Dome (ÕK)	Taifa	Lashibi	Bekwai
- Küla kirjeldus (Lisa 3) 1 paksemast paberist kakaooa šabloon (Lisa 2) 2 paari kääre 2 pliatsit - Värviline marker	- Küla kirjeldus 2 šabloon 3 paari kääre 4 pliatsit - Värviline marker	- Küla kirjeldus 1 šabloon 1 paari kääre 2 pliatsit	- Küla kirjeldus 2 šabloon 2 paari kääre 3 pliatsit	- Küla kirjeldus 2 šabloon 3 paari kääre 4 pliatsit

*Siin on välja toodud näide, mida võib kohandada. Šabloonide, kääride ja pliatsite arv on teie valida – lähtuda tuleks ajast (kui on vähe aega, siis pigem rohkem vahendeid) ja grupi suurus (nt 6–7 liikme puhul ca 3–4 komplekti töövahendeid). Kui võimalik, võiks vahendeid pigem piirata, et ülesanne ei oleks liiga lihtne ja tootmise kitsaskohad paremini välja tuleksid. Oluline on ka, et ümbrikute lõikes oleks jaotus ebavõrdne.

Taustainfo läbiviijale

Šokolaadi valmistatakse kakaoubadest, mis kasvavad kakaopuu viljas. Ühes viljas on magusa valge viljaliha sees 20–30 seemet, mida nimetataksegi kakaoubadeks. Kakaokasvatus on töömahukas käsitöö. Küpsete viljade lõikusele järgneb kakaoubade kääritsemine, kuivatamine, puhastamine ja pakendamine. Seejärel müüvad talunikud kakaood vahendajatele, kes omakorda müüvad need edasi eksportijatele. Töötlemata kakao transporditakse šokolaaditootmisriikidesse röstimiseks, purustamiseks ning jahvatamiseks. Pärast töötlemist saadakse kakaovõi ning -pulber, mida kasutatakse peale šokolaaditootmise ka kosmeetika- ning farmaatsiatööstuses.

Maailmas süüakse keskmiselt 0,9 kilogrammi šokolaadi inimese kohta aastas, aga üsna erineval määral – näiteks Saksamaal 5,7 kilogrammi ja USA-s koguni 9,0 kilogrammi aastas¹. Kuigi suurem osa šokolaaditarbimisest toimub põhjapoolkeral, pärineb 70 protsenti maailma kakaoubadest neljast Lääne-Aafrika riigist: Elevandiluurannikult, Ghanast, Ecuadorist, Kamerunist ja Nigeeriast². 5–6 miljoni väiketaluniku jaoks on kakaokasvatus põhiline sissetulekuallikas ning lõunapoolkeral teenib sellega elatist 14 miljonit põllumajandustöötajat koos perekondadega³.

Lõunapoolkera kakaotootjateni jõuab keskmise šokolaaditahvli hinnast aga väga väike osa. Kakaoubade hind on alates 1980. aastatest kiiresti langenud, millega on kaasnenud ka talunike vähenenud sissetulekud. Talunikel ei ole võimalik katta kakaotootmise kulusid, rääkimata uute

¹ What is the demand for cocoa on the European market? CBI. (2024, May 23). <https://www.cbi.eu/market-information/cocoa/what-demand>

² Largest cocoa producing countries worldwide 2023/2024. Statista. (2024, May 22). <https://www.statista.com/statistics/263855/cocoa-bean-production-worldwide-by-region/>

³ Cocoa production: an overview. Make Chocolate Fair! (n.d.). <https://makechocolatefair.org/en/probleme/cocoa-production-overview>

kakaopuude istutamisest või väetisesse ja kahjuritõrjesse investeerimisest. Kulude vähendamiseks ekspluateerivad rahalistes raskustes talunikud töotajaid või kasutavad lapstööjõudu, millega halvemal juhul võib kaasneda ka inimkaubandus. Elevantiluuranniku ja Ghana kakaoistandustes töötab hinnanguliselt üle 1,5 miljoni lapse⁴ ja suurem jagu neist tingimustes, mis kahjustavad nii füüsilist kui vaimset tervist ning võtavad neilt võimaluse hariduseks.

Kakaoturu tihedas konkurentsisis on vaid mõned suured tegijad. Samal ajal kui suured korporatsioonid võitlevad üha suurema turuosa ja kasumi eest, lepivad kakaotalunikud aina väiksema osaga tulust. Kakaotarneahele on talunike kasum alla 7%, samas kui suure enamuse tulust (80%) teenivad ettevõtted, mis tegutsevad kas maiustuste ja šokolaadi tootmise või nende jae-müügiga⁵. Kaks kolmandikku (62%) kakao ekspordist on hallatud vaid seitsme ettevõtte poolt⁶.

Piisav sissetulek ei ole kakaotalunike ja nende perekondade elu parandamiseks ainus hädavajalik tingimus – kogu kakao väärtusahel talunikust šokolaadifirmani vajab arvestatavat läbi-paistvust. Globaalse lõuna riikides on juba tuhanded talunikud ühinenud eetilise kaubanduse sertifitseerimissüsteemidega, mis garanteerivad neile erinevaid sotsiaalseid, majanduslikke ning keskkondlikke toetusi.

Ettevõtetele, talunikele ja kauplejatele mõeldud sertifitseerimisstandardi loomisega tegelevad põhiliselt kaks levinuimat organisatsiooni – **Fairtrade International** (www.fairtrade.net, www.fairtrade.ee) ja **Rainforest Alliance** (www.rainforest-alliance.org). Rainforest Alliance on keskkonnanahoiu fookusega märgis ja on alguse saanud soovist kaitsta vihmametsi. Nüüdseks on standardites ka nõuded sotsiaalse vastutuse kohta. Fairtrade on registreeritud õiglase kaubanduse märgis, mis on alguse saanud soovist kaitsta farmereid, läbi mille on võimalik omakorda kaitsta keskkonda ja vähendada kliimamuutustest tingitud probleeme. Neist ainult Fairtrade International tagab farmeritele kindla miinimumhinna ja kindla lisatasu ning farmeri-ühistud on 50% ulatuses organisatsiooni kaasomanikud, rääkides kaasa kõigis otsustes.

Pane tähele:

- **Fair trade** ehk eesti keeles õiglase kaubandus kui kontseptsioon tähistab kaubanduskoostööd, mis põhineb dialoogil, läbipaistvusel ning võrdsusel. Õiglase kaubandus panustab kestlikusse arengusse, pakkudes paremaid kauplemistingimusi ning õiguste kaitset eelkõige globaalse lõuna riikide väiketootjatele ja töötajatele.
- **Fairtrade** kokkukirjutatuna tähistab rahvusvahelist õiglase kaubanduse organisatsiooni ja sertifitseerimissüsteemi, mida sümboliseerib konkreetne registreeritud märgis.

Taustatekst on kirjutatud kogumiku "[Maailma noored](#)" kogumik (MTÜ Mondo, 2015) tarbeks ja seda uuendati 2024. aasta septembris.

Õiglase kaubanduse kakaotöötaja formaat on loodud Erasmus+ projekti "New Forms of Activism" raames. Töötaja idee loojateks on Kert Pehap, Karmen Freienthal, Marii Kivirand, Geiri Suur ja Mari Jõgiste.

⁴ Child labour in cocoa. (n.d.). ICI Cocoa Initiative. <https://www.cocoainitiative.org/issues/child-labour-cocoa>

⁵ Prazeres, I., Lucas, M., & Marta-Costa, A. (2021). Cocoa markets and value chains: Implications for São Tomé and Príncipe organic smallholders. *International Journal of Innovation and Economic Development*, 7, 64–76. <https://doi.org/10.18775/ijied.1849-7551-7020.2015.72.2005>

⁶ Parra-Paitan, C., zu Ermgassen, E. K. H. J., Meyfroidt, P., & Verburg, P. H. (2023). Large gaps in voluntary sustainability commitments covering the global cocoa trade. *Global Environmental Change*, 81, 102696. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2023.102696>

I OSA

Tarneahelamäng “Kuidas valmib šokolaad?”

Tarneahelamäng annab hea ülevaate šokolaadi tootmisest ning tarneahelast.

TEGEVUSE KÄIK

1. Häälestusülesanne (5 min)

Variant A: igaüks vastab küsimusele “Mis on su lemmikmaiustus?”, et luua sõbralik ja avatud õhkkond.

Variant B: kutsu osalejad püsti tõusma, kui nad on viimase nädala jooksul...

1. ...söönud šokolaadi.
2. ...joonud teed.
3. ...joonud kohvi.
4. ...kandnud puuvillast riideid.

Kui (eeldatavasti) kõik on püsti tõusnud, küsi “Kas te teate, kus teie šokolaad, tee, kohv või puuvillast riided on valmistatud?”. Need, kes teavad, võivad istuda. Tõenäoliselt jääb enamik püsti, mis näitab, kui vähe me oma ostude taustale mõtleme.

2. Töö fotodega (10 min)

Moodusta soovitud meetodil noortest 5 rühma. Jaota igale rühmale üks prinditud fotokomplekt või tööleht (Lisa 1) või näita fotosid slaididel. Palu õpilastel pildid õigesse ajalisse järjekorda seada ja samal ajal ka omavahel arutada, mis piltidel toimub.

Kõnni ringi ja veendu, et kõigil on pildid õiges järjekorras. Kui noortel tekib küsimusi, aita suunavate küsimustega ja/või vihjetega kaasa.

Enne õigete vastuste andmist tee läbi lühike tagasisidering, mida on hea teha ringis:

- Kuidas ülesande täitmine kulges? Kas oli lihtne/keeruline ülesannet täita? Miks? Millise info põhjal otsustasite?

3. Tarneahelaga tutvumine ja arutelu (10 min)

Selgita seejärel üksikasjalikumalt, mis piltidel toimub ehk šokolaa-ditootmise erinevaid etappe. Võite ühiselt vaadata ka lühivideot, nt [How Chocolate is Made \(05:28\)](#). Arutlege ja uurige:

- Kuidas mõjutab kakao tootmise protsess toote lõpphindade kujunemist poeriiulitel?
- Millised on peamised väljakutsed, millega kakao tootjad silmitsi seisavad, ja kuidas need väljakutsed mõjutavad tarneahelat?
- Kuidas saavad tarbijad oma ostuvalikute kaudu mõjutada šokolaaditööstust ja toetada jätkusuutlikku tootmist?

Kui lõpetate tegevuse siin, arutlege koos, mida õpilased enda jaoks ülesandest õppisid.

VÕIMALIKUD JÄTKUTEGEVUSED

- Võimalusel näita osalejatele kakaouba, lase neil seda maitsta, kaaluda ning arvutada, kui palju kakaoube kulub ning kui palju tööd on tarvis teha ühe šokolaaditahvli valmistamiseks.
- Sõltuvalt osalejatest võib arutelu juhtida kriitilistele-eetilistele teemadele ja rääkida stereotüüpselt arusaamast globaalse lõuna riikide töötajatest kui abitutest ohvritest. Abi võib olla järgmistest küsimustest:
 - Kas oled kunagi maitsnud Aafrikas valmistatud šokolaadi?
 - Miks on nii, et Aafrikas ainult toodetakse kakaod, aga ei valmistata šokolaadi?

II OSA

Lühiviktoriin “Kakao tume pool”

TEGEVUSE KÄIK

Esita õpilastele järgmised küsimused. Võid kasutada selleks meie loodud [slide](#), kus on välja toodud ka faktide allikad. Dünaamilisemaks tegevuseks võite määrata igale vastusevariandile erineva asukoha klassiruumis ja “hääletada jalgadega” või näidata vastuseid kehakeelega. Õiged vastused on välja toodud rasvases kirjas.

1. Mida tähendab kakaopuu teaduslik nimi Theobroma cacao?
a) “Magus unenägu”, **b) “Jumalate toit”**, c) “Õnne seeme”

Selgitus: kakao pärineb Kesk-Ameerikast. Asteegid uskusid, et kakao on jumalate jook. 16. sajandil jõudis kakao Euroopasse, kus algselt oli see külm ja mõru jook.

2. Millises piirkonnas asub suurem osa maailma kakaokasvatusest?
a) Lõuna-Ameerikas, b) Lõuna-Aasias, **c) Lääne-Aafrikas**

Selgitus: kakao kasvuks sobivad tingimused esinevad ainult ekvaatorist 20 kraadi raadiuses.

3. Kui suure osa maailma kakaost toodavad väiketootjad*?
a) 50%, b) 75%, **c) 90%**

Selgitus: väiketootjad on talunikud, karjakasvatajad, kalurid jt, kes majandavad kuni 10 ha põllumaad, kasutades peamiselt peretööjõudu ning toodangut ka pere tarbeks. Rohkem kui 90% kakaobadest pärineb 5–6 miljonilt väiketalunikult, kelle jaoks see on peamine sissetulekuallikas. Keskmise kakaofarmi suurus on 2–5 ha (võrdluseks: jalgpalliväljak on umbes ühe hektari suurune).

4. Kui palju šokolaaditööstuse kasumist jõuab kakaofarmeriteni?
a) 6,6%, b) 15%, c) 25%

Selgitus: 79% kasumist jaotub šokolaadifirmade ja jaemüüjate vahel. Just selle ebavõrdsuse tõttu on ka näiteks Tony Chocolonely šokolaaditahvli tükid ebaühtlase suurusega.

5. Kui palju lapsi töötab hinnanguliselt Lääne-Aafrika kakaoistandustes?
a) 500 000, **b) 1,5–2 miljonit**, c) 5 miljonit

Selgitus: probleemideks on ka töö kemikaalidega, ületunnid, viletsad elutingimused ja kehv toitumine. Näiteks Ghanas ei teeni 90% kakaofarmeritest elamisväärses sissetulekut.

III OSA

Rollimäng “Kakao õiglases kaubanduses”

Rollimängu eesmärk on mõista kakao tootmist ja kaubandust ümbritsevat temaatikat ning õiglase kaubanduse kontseptsiooni. Osalejad kehastuvad külaelanikeks ning iga küla proovib teenida nii palju raha kui võimalik, müües kasvatatud kakaoube vahendajale. Kaks küla viiest on ühinenud õiglase kaubanduse sertifitseerimissüsteemiga, mis tagab neile eelisena kakao stabiilse hinna maailmaturul ning kogukonna jaoks ette nähtud lisatasu. Mängu jooksul kakao hind maailmaturul muutub. Lõpuks on talunikel võimalus ühiselt otsustada, kuidas sissetulekut kasutada.

ETTEVALMISTUS

Valmista ette 5 ümbrikut vastavalt juhisteile.

JUHISED

1. Sissejuhatus (10 min)

Jaga osalejad viide rühma ning palu neil laudade ümber istet võtta. Ulata igale rühmale ümbrik. Selgita osalejatele nende rolle mängus – nad kõik on kakaotalunikud viies erinevas külas, kelle eesmärgiks on toota kakaod ning see maha müüa. See tähendab, et **šablooni järgi tuleb paberist kakaouba välja lõigata nii täpselt kui võimalik ning toodang Sulle kui vahendajale tuua. Igale kakaooale tuleb peale kirjutada küla esitäh, et Sina kui kokkuostja teaksid, kust see pärit on.**

Üks väljalõigatud oakujutis võrdub 100 kg kakaoubadega. Ostja otsustab, kas kaup on kvaliteetne ehk kui täpselt on oad šablooni järgi välja lõigatud, ning märgib müügitulu tabelisse.

Pane tähele: kahel külal on ümbrikus vildikas, mille nad saavad oma toodetud kakaoubadele teha värvilise täpi. See tähendab, et nende külade jaoks on kakao hind stabiilne ning neile on ette nähtud lisatasu, mida nimetatakse õiglase kaubanduse lisatuluks. Selle raha eest võib arendada kogukonna sotsiaalseid, majanduslikke või keskkonnatingimusi. Informatsiooni õiglase kaubanduse süsteemi kohta saavad vaid need kaks küla, kelle rollikirjeldus seda sisaldab. Ostja märgib nende külade lisatulu eraldi tulpa.

Küladel on 15 minutit aega, et “toota” võimalikult palju kakaoube. Mängu lõpus saavad külad oma tulemuse teada. Parimatel tootjatel on kõige suurem sissetulek, mida kogukonna heaoluks ning oma isiklikuks hüvanguks kasutada. Kõigil küladel on lubatud üksteisega suhelda ning koostööd teha.

Näpunäited juhendajale:

- **NB! Hea mõte tegutseda siinkohal kahekesi ja paluda vahendaja rolli abiliseks kas kolleegi või ühe õpilastest.** Vahendaja saab istuda laua taga ja tegeleda väljalõigatud kakaoubade vastuvõtmisega. Sina liigud samal ajal ruumis ringi ja jälgid, kas kakaotalunikud käituvad reeglite järgi.
- Vahendaja võiks lisada mängule võistlusvaimu, olles kakaoubade kvaliteedi suhtes range ning mitte aktsepteerides ube, mis ei ole täpselt šablooni järgi lõigatud.
- Jaga mängu vältel mitmel korral infot kakaohinna muutuste kohta maailmaturul ning allesoleva aja kohta, et külaelanikud tootmist kiirendaksid.
- Julgusta külaelanikke omavahel suhtlema ja koostööd tegema.

2. Kakaotootmine (15 min*)

Pane kell käima ning kakaotoodang alaku. Noored lõiguvad järjest paberist kakaoube välja.

Õpilased hakkavad nüüd oma külade toodangud teieni tooma. Sel hetkel võrrelda toodangut oma näidisega õigest kakaoost.

- Kui toode vastab originaalile, märgi tabelisse täishind ehk 180 dollarit ühe kakaoa kohta.
- NB! Kui toode on lõigatud välja ebakorrektselt, alanda selle eest makstavat hinda praagi tõttu. Ole range!
- Kui tootel on õiglase kaubanduse märgis ning ta on korrektselt välja lõigatud, märgi tabelisse 210 dollarit ühe kakaoa kohta ning lisaks 21 dollarit lisatulu.

Pärast 5–7 minutit (või pärast seda, kui kõik külad on müünud 6–7 kakaouba) teata vahendajana, et kakaohind maailmaturul on muutunud ning edaspidi saab 100 kg ehk ühe paberist kakaoa eest ainult 150 dollarit. Õiglase kaubanduse märgisega toodangu hind ei muutu.

Külad jätkavad tootmist kuni 15 minutit on möödunud. Mõni minutit enne aja lõppu teavita osalejaid peatsest aja lõppemisest.

*Aega saab muuta: võimalik on tegutseda ka nt 10 või 20 minutit, vastavalt võimalustele ja noorte vanusele.

3. Sissetuleku arvestamine ja kasutamine (10 min)

Arvuta (või tehke seda ühiselt), kui palju raha iga küla teenis ning õiglase kaubanduse külade puhul ka kui palju lisatasu teeniti. Ütle külaelanikele, et nüüd võivad nad raha kasutada kas isiklikul eesmärgil või kogukonna tarbeks. NB! Õiglase kaubanduse külade lisatulu peab kasutama kogukonna tarbeks. Neil on 5 minutit aega otsustada, kuidas nad raha kasutada soovivad.

Pärast 5 minuti möödumist palu igal külal rääkida, kuidas nad raha kasutada otsustasid.

4. Tutvusta lähemalt õiglast kaubandust (10 min)

Selleks saad kasutada [Mondo slaide](#).

5. Arutelu ja tagasiside (15 min)

Tagasiside arutelu ülesande ning tulemuste kohta on üldjuhul hea läbi viia ringis, varudes piisavalt aega. Alusta küsimustega:

- Kuidas rollimäng meeldis?
- Mis ülesande jooksul juhtus?
- Kuidas end tundsid? Kas tundsid, et miski oli ebaõiglane? Mis?
- Millest ülesanne rääkis?
- Mida said õiglase kaubanduse märgise kohta teada?
- Mida veel teada said või tahaksid teada?

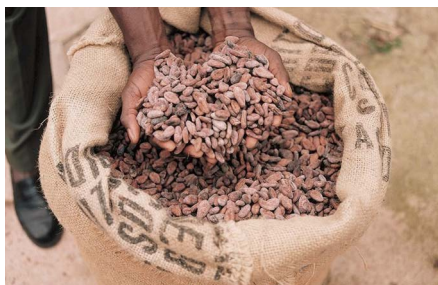
VÕIMALIKUD JÄTKUTEGEVUSED

- Uurige ühiselt, mida on tark osta 2023. aastal koostatud [šokolaadi vastutustundlikkuse edetabeli järgi](#).
- Rollimängu järel sobib ette võtta mõni projektõppe tegevus. Julgusta osalejaid sõltuvussuhete kohta ülemaailmses kaubanduses rohkem välja uurima, viies näiteks läbi väikese uurimistöö õiglase kaubanduse teemal või aidates neil mõne õiglase kaubandusega tegeleva organisatsiooniga suhteid luua.

LISA 1. Tarneahela mäng: tööleht

Kirjuta fotode juurde õige järjekorranumber.

Juhendajale: õige järjekord koos selgitustega.

1. Kakaopuude kasvatamine

Kakaopuu kasvab ekvaatorilähistel kuumas ja niiskes kliimas, näiteks Ghanas ja Brasiilias. Tavapärane kakaoistandus on umbes 2–5 hektari suurune (üks hektar võrdub umbes ühe jalgpalliväljaku suurusega).

Kakaokasvatus on töömahukas protsess, mis nõuab füüsilist pingutust ja hõlmab peamiselt käsitsi tehtavat tööd. Kakaokaud ei valmi kõik samal ajal – need vajavad pidevat jälgimist, hooldust ja lõikust.

Foto: [Fairtrade Deutschland](#)

2. Viljade valmimine kakaopuudel

Puu kasvab kuni viie meetri kõrguseks ja 3 kuni 5 aasta möödudes kannab üks puu aastas enam kui 200 vilja.

Foto: [Freepik](#)

3. Viljade korjamine

Aastas korjatakse kaks saaki – väiksem juunis–juulis, suurem oktoobris–veebruaries. Kakaoviljad on suured (15–25 cm) ja küpsedes kas kollast, punast, rohelist või pruuni värvi. Viljad lõigatakse tavaliselt maha matšetega.

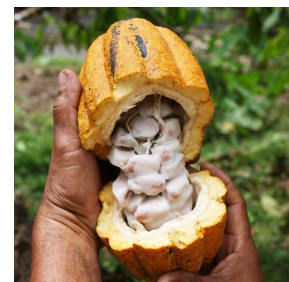
Foto: Fairtrade International / Mohamed Aly Diabaté

4. Kakaopuu viljade avamine

Kakaopuu viljade lahtimurdmiseks kasutatakse saablikujulist nuga (ingl k cutlass). Ühes viljas on 30–40 kakaouba, mis kraabitakse välja; viljakestad komposteeritakse või kasutatakse seebi valmistamiseks.

Foto: [Make Chocolate Fair](#)

5. Kakaoubade kääritamine

Kakao spetsiifiline maitse ning aroom tekib 5 kuni 7 päevasesest banaani- või plaatanilehtedel kääritamisest.

Foto: [Make Chocolate Fair](#)

6. Kakaoubade kuivatamine

Järgnevalt laotatakse kakaoaad kuni 10 päevaks bambusest või pilliroost meisterdatud laudadele päikese kätte kuivama. Kokkukleepumise vältimiseks keeratakse kakaoubasid regulaarselt ning ebakvaliteetsed sorteeritakse välja.

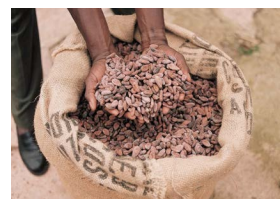
Foto: Fairtrade / Fairpicture, Francis Kokoroko

7. Pakkimine kottidesse

Kakaoaad kaalutakse ning pakitakse 63-kilogrammistes kottidesse. Ghanas reguleerib kakaoubade hinda riiklik kakaoorganisatsioon Cocobod. Kui kakao kasvatatakse õiglase kaubanduse reeglite kohaselt, makstakse selle eest kõrgemat hinda.

Foto: Infozentrum Schokolade

8. Transport sadamasse

Kotid kakaoubadega laaditakse veoautodele, transporditakse laohoonesse ning lõpuks sadamasse, et need Euroopasse või Ameerika Ühendriikidesse eksportida.

Foto: [AFP Photo / Issouf Sanogo](#)

9. Kottide ladustamine tehases

Foto: [H.D. Cotterell GmbH & Co. KG](#)

10. Kakaoubade jahvatamine kakaomassiks ja pressimine kakaopulbriks

Kakaoad röstitakse ning jahvatatakse kakaomassiks. Kakao-mass pressitakse, et eraldada kakaovõi ning kakaopulber. Kakaovõi paneb šokolaadi suus sulama ning kakaopulber annab šokolaadile omase maitse.

Fotod: [Be The Story \(Jerónimo Martins\)](#) ja [Wikimedia / Chianti](#)

12. Šokolaadi töötlemine

Kakaopulber ja kakaovõi segatakse piima, vanilje või pähklitega, olenevalt sellest, millist šokolaadi valmistatakse. Vedel šokolaad vormitakse tahvliteks, pakendatakse ning pakitakse. Valmistoodang transporditakse poodidesse.

Foto: World Foodorama

13. Maiustamiseks valmis!

Foto: [Delfi / Madis Veltman](#)

LISA 2. Kakaoa šabloonid

LISA 3. Külade kirjeldused

1. grupp. Madina küla

Teie külas on väike kool ja kaev, kuid puudub spordiväljak. Lapsed mängiksid hea meelega jalgpalli, võrkpalli ja tegeleksid teiste spordialadega. Külaelanikel on laste kooliõpikute ostmiseks väga vähe raha. Spordiväljak maksab 2000 dollarit, kooliõpikud 100–500 dollarit. Iga talunik vajab vähemalt 200 dollarit oma perekonna ülalpidamiseks ning 100 dollarit põlluharimisse investeerimiseks, et järgmisel aastal paremat kakaosaaki saada.

Teie külas on õiglase kaubanduse ühing. Teie grupp võib teha igale kakaole värvilise täpi oma kakaoootoodangu märgistamiseks (täpp = Fairtrade märgis). Nende kakaoubade eest makstakse stabiilset hinda ning lisatasu kogukonna heaoluprojektide tarbeks.

2. grupp. Dome küla

Teie külas on kool ja spordiväljak, kuid kaev on külakeskusest liiga kaugel. Ehitaksite hea meelega teise kaevu, mis maksab 2000 dollarit. Peale selle hangiksite lastele hea meelelega spordivarustust, mis maksab 100–500 dollarit. Iga talunik vajab vähemalt 200 dollarit oma perekonna ülalpidamiseks ning 100 dollarit põlluharimisse investeerimiseks, et järgmisel aastal paremat kakaosaaki saada.

Teie külas on õiglase kaubanduse ühing. Teie grupp võib teha igale kakaole värvilise täpi oma kakaoootoodangu märgistamiseks (täpp = Fairtrade märgis). Nende kakaoubade eest makstakse stabiilset hinda ning lisatasu kogukonna heaoluprojektide tarbeks.

3. grupp. Taifa küla

Teie külas on kool, spordiväljak ja kaev, kuid lastel ei ole piisavalt kooliõpikuid ning koolimaja seisukord on halb. Koolimaja renoveerimine maksab 2000 dollarit, kooliõpikud 100–500 dollarit. Iga talunik vajab vähemalt 200 dollarit oma perekonna ülalpidamiseks ning 100 dollarit põlluharimisse investeerimiseks, et järgmisel aastal paremat kakaosaaki saada.

4. grupp. Lashibi küla

Teie külas on kool, kaev ja spordiväljak, kuid turuplatsi seisukord on halb. Turuplatsi renoveerimine maksab 2000 dollarit. Kohalikus kliinikus oleks tarvis rohkem ravimeid, mis maksavad 100–500 dollarit. Iga talunik vajab vähemalt 200 dollarit oma perekonna ülalpidamiseks ning 100 dollarit põlluharimisse investeerimiseks, et järgmisel aastal paremat kakaosaaki saada.

5. grupp. Bekwai küla

Teie külas on kool, kuid ehitaksite lastele hea meelega lisaklassiruumi. Lastele ei ole piisavalt ka tavalisemaid ravimeid. Uus klassiruum maksab 2000 dollarit, laste ravimid 100–500 dollarit. Iga talunik vajab vähemalt 200 dollarit oma perekonna ülalpidamiseks ning 100 dollarit põlluharimisse investeerimiseks, et järgmisel aastal paremat kakaosaaki saada.

Müügitulu arvestamise tabel						
MADINA (ÕK)		DOME (ÕK)		TAIFA	LASHIBI	BEKWAI
Müügitulu	Lisatasu	Müügitulu	Lisatasu	Müügitulu	Müügitulu	Müügitulu
Kokku:						